

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fondlarının müstərabliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışa, türkcədən dilimizə və əksinə, adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalançı ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Koca – 1. ar; 2. qocaman (iri), böyük; Koca kız – böyük qız. Parlak kaftanı və koca sarığıyla önəmli bir zətti bəsbəlli. Gözü səmadan başka bir şey görmeyən kocayı hangi kadın ister? Azərbaycan dilindəki qoca – türkcədə ihtiyar, yaşlı.

Kocakarı – küpəgirən qarı, ara həkim, türkçəarəçi; Karı koca (ər-arvad) ilə qarışdırmamalı. Kocakarı, trenin arkasından ağzıyla uluyaraq qoşan həyalı bir rüya gibə oldu. Firsət buldular mı həmin kocakarı iləçlərinə başvurlar.

Kocalık – ərlük; Yemeğin mi, giyisilerin mi eksik, kocalık mı yapamıyorum sana? Azərbaycan dilindəki qocalıq – türkcədə ihtiyarlık.

Kocaman – iri, böyük, yekə, nəhəng; İstanbulun üstündə kocaman və alçak bir ay vardı. Azərbaycan dilindəki qocaman (sənətkar) – türkcədə seçkin, mümtaz.

Koçu – 1. fayton növü, kareta; 2. taxıl anbarı; Çocukları və turistləri doluşturmaq üçün ayarladığı koçu, süslü bir gezi arabasıydı. Azərbaycan dilindəki koçu – türkcədə kabaday.

Koku – ətir; Koku sürmək (sürünmək) – ətirlənmək, ətir vermək; Sen kokunu sürərdin, oda sen kokardı.

Kola – kraxmal, nişasta; Gömləgi yıkadıktan sonra kolalamayı ihmal etmedi.

Kolaçan – dolaşma, vurnuxma, ora-bura göz gəzdirmə; Şöylə bir ətrafı kolaçan edince bu şəşkinliklə yalnız olmadığını fark etti.

Kolay – asan, zəhmət tələb etməyən; Bu həyli kolay bir işti, həmen yapacaqtı.

Kollamak – 1. birisinə qol-qanad görmək, hamilik etmək, müdafiə etmək, qeydinə-qayğısına qalmaq; 2. (fürsət) gözləmək; O hər zaman zayıfları, düşkünleri kollardı. Kocanı kiskaniyor, aradan atmək için vesileler kolluyormuş. Azərbaycan dilindəki qollamaq (qol çəkmək) – türkcədə imzalamək (imza atmək).

Koltuk – kreslo; Odada bir kanape və iki koltuk vardı.

Konak I – kəpək, qartmax (körpə başında); Kundakta ki çocuğa baktı, başında konak vardı, kepek tabakası çox belirgindi.

Konak II – 1. köşk, villa, saray, malikanə; 2. məsafə, mənzil; Banu kendi evində kocasıyla kalmək yerinə zamanının çoğunu ailesinin konağında keçirmişti. Azərbaycan dilindəki qonac – türkcədə konuk, misafir.

Konaklamak – gecələmək, qonac qalmaq; Her taraftan gelip geçenler bu misafirhanədə konaklardı.

Konferans – 1. mühazirə, çıxış, məruzə; 2. konfrans; Konferans salonu – akt (iclas) zalı. Hiçbir konferans zevklə gittiğimi hatırlamam.

Kongre – qurultay, konqres; Partiyə böyük kongresi bu yıl yapılacak.

Kopya – şparqalka, köçürmə, surət; Kopya çəkmək (kopyalamək) – üzündən köçürmək, şparqalkadan köçürmək, surət çıxarmək. Aysel sınavda kopya cekebileceğini düşünüyordu.

Kopyacı – şparqalkaçı, üzündən köçürən, plagiatçı; Kopyacı ögренiciler zaten belliy.

Kordon – 1. şnur (izolyasiya edilmiş telefon, elektrik və s. məftili); 2. göbəkbağı; Bebeğini tarlada doğurup kordonunu kendi başına kesən kadındı.

Korkuluk – 1. çəpər, əngəl, maneə; 2. sürəh, məhəccər, barmaqlıq; 3. müqəvvə; Mərdiven korkuluğuna yaslandı, oturdu, soluklandı.

Koruk – qora, kal üzüm. Hüseyin Ağa, aşağıda koruk sıkılmış, buğulu bardaklarla gəldi. Azərbaycan dilindəki qoruq – türkcədə koru.

Koşmak – 1. qaçmaq; 2. tələsmək; Üslub fərqiinə diqqət etməli. Ben kaçıyorum, abim de arkamdan koşuyor.

Koşucu – qaçısqı; Ayten 100 metre koşucusudur.

Kov – dedi-qodu, şər-şəbədə, qarayaxma; Tanıdık veya tanımadığım birisiyle kov geçmek, kişilərə kovalamak (kov etmək) yaxışık almaz.

Kovuk – yuva, ağac qovluğu; Düşman gelip seni bulmuyorsa, senin onu bulman gerekiyor kovduğunda. Arada sırada ben de sığınacak kovuk ararım. Azərbaycan dilindəki qovuk – türkcədə kabarcık.

Kovan – 1. arı pətəyi, arı təknesi (səbət); 2. mərmə gili; İşte, etrafa yayılan top kovanları, kırık tüfekler, fişek yığıları. Bahçede toprakdan ve tahtadan yapılan arı kovanları duruyordu.

Kovuşturma – istintaq, cinayət işi, məhkəməyə cəlb etmə; Suçlular hakkında kovuşturma açılarak savcılığa sevkedildiler.

Koyulmak – 1. başlamaq, girişmək (iş); 2. qatlaşmaq (boyaqda, rəngdə); 3. qaralmaq (hava). Gecenin koyulmuş siyahlığı içeri girmeden pencerenin ardında bizi bekliyordu.

Koz – 1. kozır (kart oyununda); 2. qoz; Koz kırmak – oyuna kozırla başlamaq. Başvurduğu bu olağanüstü təbiyədə varlığını değıil, yokluğunu koz olarak kullanmıştır. Azərbaycan dilindəki qoz türkcədə daha çox ceviz kəlməsilə ifadə edilir.

Köfte – kotlet; Köfte de misafirler gelince kızartılmək üzere yoğrulmuş hazırđı.

Kök I – aşıq, qulaq, burqu (musiqi alətində); Çalmaya başlamağdan önce mutlaka sazı kurmak için kökü burmayı ihmal etmezdi.

Kök II – kök (ağac kökü); Kök (adam) – şişman, şişko; Bir kova su, bir sepet dolusu kök, ağac kabuğı ve ot getirdi. Azərbaycan dilindəki kök (tərəvəz) – türkcədə havuç;

Kökten(cı) – radikal; Ülkede kökten değışiklik isteyen bir grup insan var.

Körleşmek – 1. kütləşmək, korşalmək; 2. zəifləşmək; Bıçak tamamen körleşmiş, kesmez, işlemez ve yararlanılmaz duruma gəlmişti.

Körpe – gənc, cavan, təzə-tər; Köşedeki masada körpe, ötekinde olgun birer hoş kadın oturmuştu. Azərbaycan dilindəki körpə (uşaq) türkcədə yavru, bebeb.

Körük – fayton növü; Anadolu'nun bazı yörelerinde gelin düğüne üstü ve her yerı kapalı bir çeşit fayton olan aynalı körükte getirilir.

Krema – 1. xama, qaymaq; 2. südlü şorbə; Lokantaya girip kremalı tavuk çorbası ismarlıdır.

Kumanda – pult (televizor, videomaqnitofon və s. idarəetmə pultu). Bir gözünü ekranıdan, diğelerini kumandanı ayırmadı.

Kumbara – pul daxılı; Para biriktirmək için babasının ona hediye ettiği küçük kumbarayı çok sevdi.

Kumpas – 1. hiylə, qurğu; 2. sui-qəsd, cinayət işində dilbirlilik, əlbirlilik; Asya bu kumpasa dişlerini sıkarak razı olmuştu. Azərbaycan dilindəki kumpas – türkcədə pusula.

Kundakçı – 1. qəsdən yandıran; 2. təhrikçi, qızısqırıcı, diversant, sabotajçı; Fakat ne çare ki Rum kundakçıları tarafından baştan başa yakılıp yıkılmış.

Kundaklamak – 1. qəsdən yandırmək; 2. sabotaj etmək; 3. bələmək; Onu yalnız politika kurtları kundaklamıştır.

Kurgu – təxəyyül, fantaziya; Kafe bir kurgu ürünüydü, başlıbaşına bir həyal ürünü. Azərbaycan dilindəki kurgu – türkcədə ünite, tesisat.

Kurşun – mərmə, güllə; Kurşuna dizmek – güllələmək. Geçen yüz yılın otuzlu yıllarında nice Azerbaijan yazarı ve sanatçısı kurşuna dizildi, Sibiya 'ya, Kazakistan'a sürüldü.

Kurşunkalem – karandaş; O da eline bir kurşunkalem alıp bir gün önceden içinde kalmış ne şikāyet varsa yazardı.

Kuru – quru; kuru üzüm – kişmiş, mövüz; Yanakları kuru üzüm gibi buruş buruş, zayıf gövdesi kamburdu.

Kurulmak – 1. təkəbbürlənmək, özünü çəkmək, lovğalanmaq, təşəxxüs satmaq; 2. yer tutub əyləşmək, yerbeyer olmaq. Aşçının homurdanmasına aldırmadan pencerenin önünə kuruldu. Adam amma da kuruluyor.

Kusur – artıq, qalıq; Paranın yüz lirasını bana gönderin, kusuru sizin olsun.

Kuşçuluk – ornitologiya (zoologianın quşlardan bəhs edən sahəsi); Azərbaycan dilindəki quşçuluq – türkcədə tavukçuluk, kumes hayvanı yetiştiricilik.

Kuyruk – növbə, sıra; Kuyruku yıldız – meteorit; Müştərilər kapıda kuyruk oluşturmuştu.

Küçük – kiçik; Azərbaycan dilindəki küçük – türkcədə enik, köpek yavrusu.

Küle – qulplu dərin qab (bal, qatıq və s. üçün); Kilerdeki tahta küleklərdən birinin içinde bal, ötekisinde yağ vardı. Azərbaycan dilindəki külək – türkcədə rüzgar.

Küllük – 1. zibilqabı, zibilxana; 2. külqabı, külxana; Masadaki küllüğü önüne çekti, bir sigara yaktı.

Kültür – savad, bilik, mədəniyyət; Üslub fərqiinə diqqət etməli. Onun edebiyat kültürü çok derindir.

Künde – 1. buxov, çidar; 2. qandal; 3. güləşdə fənd; Azərbaycan dilindəki künde (xamur) – türkcədə topak.

Küp – 1. kub; küpmetre (mikap) – kubmetr; 2. sərxoş; Yürüyüşündən içtiğı, yine de küp gibi olduğı belliydi.

Küpe – sırğa; Kolyen ve küpelərin güzel. Azərbaycan dilindəki küpə – türkcədə küp.

Kür – kurs, müalicə kursu; Həsalığı nədeniylə on günlük kürü iki haftayı aşdı.

Kürək – avar, kürək; Kayık kürəkləri yavaş yavaş sulara dalıp çikiyordu.

Küsür – 1. kəsir; 2. qalıq, artıq; Beş yüz küsur lira – Beş yüz liradan bir az artıq. Kırk küsur senelik həyatında, gecelerinin işkençelişi, beni bu sabaha, hapishaneye girdiğim sabaha bağlayan gecedir.

L

Laik – laisizm, dünyəvilik (dinin dövlətdən ayrı olması); Türkiyə Cumhuriyeti, laik və sosial bir hukuk devletidir. Azərbaycan dilindəki layıq – türkcədə layık.

Lak – 1. hovuz, hövzə; 2. yapışqan, şirə; Dırnaqlakı - oje. Azərbaycan dilindəki lak – türkcədə laka, vernik.

Lal – 1. ləl, qırmızı şərbət; 2. lal; Lal etmək – susdurmaq. Ah şışede lal, hem de Ay hilal / Bir daha da görmedim öyle yaz.

Lale – 1. tülpan, zambaq; 2. meyvə qoparmaq üçün uzun çubuq; 3. məhkumlar üçün dəmir boyunduruq; Sol elinde on iki kırmızı laleden oluşan koca bir demetle içeri girdi. Azərbaycan dilindəki lalə – türkcədə gelincik.

Lalezar – zambaq, tülpan bağçası, lalezar; İstanbul'un lalezar sentleri çok azdır.

Lamba – ləmpə, fənər; Lamba karpuzu – abajur, plafon; Lamba duyu – patron (müxtəlif cihazlarda içi boş borucuq, silindr); Azərbaycan dilindəki lampa – türkcədə ampül.

Lapa – (l incə oxunur) 1. sıyıq; 2. plastır, yaxı; Pirinç lapası – düyü sıyığı. Ketən tohumundan kaynatılarak hazırlanan sıcak tülbent içindeki lapayı sırtına yapıştırdılar.

Lazımlık – 1. ayaqyolu; 2. sidik qabı (xəstə və körpələr üçün); Hasta koşuşlarına yeteri kadar lazımlık dağıtıldı.

Limonata – soyuq şərbət, limonlu su; Kıymalı börek və soğanlı yumurta gəldi, hoşaf və limonata dağıtıldı.

Limoni – soyuq, incik, sərin (münasibət); Zaten baştan beri limoni olan ilişkileri iyiden iyiyə bozuldu.

Lokal – 1. klub, ev; 2. yerli; Edebiyatçılar Birliğı lokali – Ədəbiyyatçılar Biriliyi klubu. Siyasal kuruluşların lokallerini yakıp yıkmaya kalkacaklardır.

Lop – 1. yumru və yumşaq (ət); 2. qatı; Lop yumurta – suda qabıqlı qatı bişirilmiş yumurta. Sağ akciğerde üç, soldakinde iki lop vardır.

Davamı gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti